

УДК 351.74/.76

М. Ф. Криштанович

доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри педагогіки і соціального управління
Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЩОДО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ГРОМАДЯН

У статті розкрито роль механізмів державного управління щодо нормативно-правового забезпечення безпеки громадян України. Проведено аналіз актуального стану модернізації механізмів державного управління щодо забезпечення громадської безпеки громадян. Проаналізовано напрями і задачі її подальшого розвитку. Значна увага приділена трансформації механізмів державного управління стосовно підвищення рівня захищеності громадян щодо забезпечення внутрішньої безпеки країни.

Ключові слова: національна безпека, внутрішня безпека, громадська безпека, механізми державного управління, суспільство, Україна.

Постановка проблеми. На сучасному етапі XXI століття розвитку нашої держави та українському суспільству загрожує небезпека зі сторони Російської Федерації. Прикладом цього є анексія Криму та Східних територій Луганської та Донецької областей. Для відвернення небезпеки керівництву держави необхідно запровадити низку механізмів державного управління щодо забезпечення безпеки громадян та в цілому національної безпеки держави. Потрібно створити і реалізувати в сучасних умовах дієву стратегію безпеки, що має забезпечувати захист суспільства від різноманітних внутрішніх та зовнішніх загроз. Але без ґрунтовної наукової розробки фундаментальних проблем організації розвитку суспільства, вивчення природи його інтересів і суперечностей, механізмів їх вирішення, раціонального комплексного використання ресурсів це фактично неможливо.

Це можна пояснити тим, що усі види діяльності забезпечення безпеки суспільства мають багатоплановий характер. Тобто потрібно створити загальну теорію безпеки, яка допускає тісну інтеграцію різноманітних наук у галузі національної безпеки. Неупереджений процес отримання знань і вузька спеціалізація практично перешкоджають формуванню визначення поняття безпеки. Вирішити цю проблему

можна шляхом використання системних засобів дослідження у механізмах державного управління стосовно проблем забезпечення безпеки людини, суспільства та держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в розвиток науки державного управління у сфері безпеки країни та її громадян зробили такі українські науковці, як О. Барило, В. Богданович, О. Власюк, С. Вовченко, П. Волянський, Є. Гаврилко, Л. Жукова, Н. Клименко, В. Косевцов, В. Костенко, О. Кошкін, І. Кринична, О. Максимчук, О. Мельниченко, О. Потеряйко, В. Предборський, В. Садковий, Ю. Соха, В. Тищенко, О. Труш, Р. Приходько, І. Чубань та інші. Вони запропонували концептуально вагомимі теоретичні підходи до вирішення актуальних і проблематичних питань у цій галузі. Водночас слід визнати, що проблеми модернізації механізмів державного управління в галузі національної безпеки держави ще не отримали відповідного висвітлення в науковій літературі, зокрема у фахових працях з державного управління.

Установлено, що в останніх наукових дослідженнях аналізувалися деякі проблеми державного управління в галузі забезпечення національної безпеки держави. На сьогодні у роботах неповно досліджено механізми державного управління стосовно забезпечення національної безпеки

держави, а також її правовий та економічний стан щодо забезпечення громадян.

Мета статті – розглянути основні механізми державного управління в галузі забезпечення громадської безпеки суспільства та національної безпеки країни в цілому, розкрити та удосконалити основні функції та напрямки інституційного, правового та організаційного механізмів державного управління у цій галузі.

Виклад основного матеріалу. Як показує аналіз світового та вітчизняного досвіду, питання національної безпеки за нинішніх умов набувають актуальності й виняткового значення. Це пояснюється тим, що в житті суспільства пріоритетне місце починають займати проблемні питання, що пов'язані з подоланням різноманітних кризових ситуацій і явищ, зумовлених бурхливим розвитком земної цивілізації. Науково-технічний розвиток здатний сприяти не лише зростанню продуктивності та покращенню умов праці людини, росту матеріального благополуччя та інтелектуального потенціалу громадян. Він призводить до зростання ризику та небезпеки суспільства з боку Російської Федерації, яка має намір посягнути на цілісність та свободу нашої держави. Прикладом цього є анексія Криму та спроба захоплення території на сході України (Луганська та Донецька області). Щоб уникнути серйозної небезпеки для держави, суспільству необхідно створити могутні правоохоронні органи та армію, які б охороняли громадян від зовнішніх та внутрішніх загроз. Для цього нам потрібно запропонувати низку механізмів державного управління керівництву держави та органам місцевого самоврядування, які є відповідальними перед суспільством за гарантування та забезпечення безпеки держави та громадськості. Характерною потребою центральних органів виконавчої влади держави є необхідність створення єдиної системи гарантування національної безпеки України через запровадження механізмів управління державою. Відомо, що національна безпека є об'єктом державного управління і їй властиві загальні для всієї системи державного управління риси та принципи.

Інституційний механізм державного управління спрямований на чітку співпрацю інститутів влади загальної та спеціальної компетенції, які забезпечують і гарантують безпеку суспільства та держави в цілому. До органів влади загальної компетенції належать місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. До органів влади спеціальної компетенції належать Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України та Міністерство оборони України, діяльність яких координує і контролює Кабінет Міністрів України через галузеві міністерства, а два останніх відомства підпорядковані Президенту України, координаційним органом з питань національної безпеки є Рада національної безпеки і оборони України.

Гарантом безпеки та оборони держави є Президент України, який очолює Раду національної безпеки і оборони України та спільно з Верховною Радою України визначає стратегію гарантування національної безпеки. У разі воєнного нападу або загрози збройної агресії проти України Президент приймає рішення про оголошення стану війни, загальну або часткову мобілізацію і своїм указом вводить воєнний стан на всій території України чи в окремих її місцевостях.

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі державного управління виконавчої влади, який є відповідальним перед Президентом України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді. Він також виконує заходи щодо обороноспроможності країни, гарантування національної безпеки, оснащення Збройних сил зброєю та військовою технікою і керує мобілізаційною підготовкою громадськості або переведенням її в режим роботи воєнного стану у разі необхідності.

Правовий механізм державного управління спрямований на виконання та реалізацією міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади у межах своїх повноважень, законів України, указів Президента України, концепцій, програм та постанов органів держав-

ної влади у сфері національної безпеки. Відомчі міністерства згідно з нормативно-правовими документами забезпечують підтримання в готовності й застосування сил та засобів щодо забезпечення національної безпеки держави та громадян. Також вони розробляють внутрішньовідомчі інструкції (положення) щодо гарантування національної безпеки і подають їх на розгляд Ради національної безпеки і оборони України [1].

Нормативно-правове забезпечення органів виконавчої влади, які виконують головне завдання у сфері безпеки, спрямоване передусім на захист основних об'єктів безпеки держави – прав і свобод громадян, матеріальних та духовних цінностей суспільства, конституційного устрою та суверенітету держави та її цілісності.

Одним з головних завдань організаційного механізму державного управління є координація через Кабінет Міністрів України та адміністрацію Президента всіх міністерств та відомств органів державної влади, які забезпечують зовнішню та внутрішню безпеку держави. Організаційний механізм управління характеризує сукупність норм і процедур з приводу проектування функціональної структури управління та регламентації взаємодії її учасників, а саме упорядкування їх прав, розмежування та уникнення дублювання функцій всіх інститутів влади, які дотичні до обороноздатності країни та гарантування національної безпеки держави та громадян. До узагальнених функціональних обов'язків належать такі: виявлення й прогнозування загроз об'єктам безпеки, здійснення комплексу оперативних та довготривалих заходів щодо їх попередження і нейтралізації.

Коротко зупинимось на основних інститутах органів державної влади, котрі безпосередньо відповідальні за безпеку держави.

Важлива роль у гарантуванні військової безпеки як складової національної безпеки відводиться Міністерству оборони України. Це основний державний інститут, покликаний гарантувати захист України від зовнішньої збройної агресії. У Міністерстві оборони України за гарантування військової та національної безпеки держа-

ви відповідальним є Управління військової безпеки. У галузі державного управління військово-управління має управлінські функції та обсяг компетенції щодо забезпечення оборони й військової безпеки України. Діяльність органів військового управління у цій сфері має виконавчо-розпорядчий характер. Система військового управління Збройних сил, яка складається із центральних органів, органів управління військових округів (флотів), органів управління військових об'єднань, частин об'єднується й керується штабом Міністерства оборони України як центральним органом військового управління [2].

Служба безпеки України є одним з головних органів у нормативно-правовому забезпеченні національної безпеки держави і суспільства. В інтересах національної безпеки держава покладає на органи Служби безпеки завдання захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб. Головним завданням Служби безпеки є розкриття злочинів проти суспільства, злочинів, пов'язаних з корупцією та організованою злочинною діяльністю, тероризмом та іншими протиправними діями, які безпосередньо утворюють загрозу життю людини, суспільству та державі у сфері національної безпеки [3].

У комплексі заходів щодо гарантування національної безпеки держави важлива роль відводиться Державній прикордонній службі України. Головним її завданням є захист недоторканності державного кордону на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах України, а також охорона економічної зони України. У Державній прикордонній службі забезпечення державної безпеки здійснюється безпосередньо прикордонними військами як центральним органом управління. Прикордонні війська керуються Конституцією України, Законом «Про державний кордон України» та Законом «Про Прикордонні війська України» та іншими законодавчими актами [4].

Одним із головних органів державного управління по забезпеченню національної безпеки є Національна поліція України.

Нормативно-правові акти, які регулюють діяльність поліції щодо національної безпеки, покладають на неї низку такі завдання: гарантування особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод та законних інтересів; охорона й забезпечення громадського порядку; попередження правопорушень та їх усунення; забезпечення громадської безпеки та безпеки дорожнього руху; захист усіх форм власності від злочинного посягання; виявлення й розкриття злочинів, розшук осіб, які їх скоїли; захист природного середовища; виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень та гарантування безпеки інших цінностей особи, суспільства і держави.

Для безпосереднього виконання цих завдань Національній поліції надаються відповідні права та обов'язки. Діяльність поліції має організаційно-правові форми, що характеризуються специфічними властивостями й функціями. До цих функцій належать такі: адміністративна, профілактична, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, виконавча та охоронна. Усі вони нерозривно пов'язані між собою й утворюють єдиний комплекс діяльності органів внутрішніх справ щодо охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю як головною загрозою об'єктам національної безпеки [5].

У системі гарантування національної безпеки держави особливе місце відводиться Національній гвардії України, основними завданнями якої є захист суверенітету України, її територіальної цілісності, життя та особистої гідності громадян, їх конституційних прав і свобод від злочинних посягань. Національна гвардія повинна брати участь у підтримці режиму надзвичайного стану, у ліквідації наслідків аварій, катастроф та стихійного лиха, а також брати участь у бойових діях з відбиття зовнішніх нападів та інших діях щодо забезпечення безпеки держави [6].

Державна служба з надзвичайних ситуацій в межах своєї діяльності покликана допомагати силами та засобами щодо забезпечення цивільної та пожежної безпеки

як складової національної безпеки держави у повсякденних умовах і надзвичайних ситуаціях; втілювати систему заходів щодо відновлення нормального функціонування об'єктів безпеки в регіонах, які постраждали внаслідок виникнення надзвичайної ситуації природного чи техногенного характеру; брати участь у заходах щодо гарантування національної безпеки за межами України відповідно до міжнародних договорів і угод, укладених або визнаних Україною [7].

На жаль, залишається на низькому рівні та не відповідає сучасним вимогам фінансове та матеріально-технічне забезпечення підрозділів та служб, які забезпечують національну безпеку держави. Важливо своєчасно й оперативно покращити оснащення сил та засобів підрозділів, що відповідальні за безпеку суспільства, новою сучасною технікою та озброєнням.

Необхідно укомплектувати якісним та фаховим кадровим складом підрозділи та служби, які забезпечують безпеку держави та суспільства, підвищити якість вимог пошуку нових підходів спеціальної підготовки у вищих навчальних закладах України з огляду на ускладнення внутрішньополітичної ситуації в державі з боку Російської Федерації.

Наведені вище механізми є фундаментальними механізмами державного управління щодо забезпечення національної безпеки держави та громадян. Вони повинні бути доволі гнучкими відносно до зміни різних сторін життєдіяльності держави, динаміки важливих процесів. Наша держава інтегрується в міжнародне товариство, що призводить не лише до змін в політиці та економіці, але й посилює темпи структурних змін та інформаційних потоків. Це вимагає сталої адаптації механізмів державного управління щодо забезпечення громадської безпеки суспільства та національної безпеки держави в цілому, а також створення нових умов з метою гарантування постійного та безпечного розвитку України.

Висновки і пропозиції. З огляду на наведене необхідно сказати, що надійність захисту важливих інтересів України залежить від таких факторів:

– від вироблення науково обґрунтованої концепції національної безпеки;

– від створення ефективної системи гарантування національної безпеки і механізму її реалізації;

– від розвитку законодавства в галузі національної безпеки;

– від практичної координації діяльності органів державного управління з метою відвернення, виявлення і усунення явних і потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз Україні.

Модернізація державного управління в системі громадської безпеки як складової частини національної безпеки повинна відповідати сьогоденню та побудувати таку державно-управлінську модель, яка б гарантувала безпеку держави та відповідала високим європейським стандартам. Вирішальним для реалізації гарантій національної безпеки й оборони України має стати її інтеграція в усі впливові європейські структури.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 17, 85, 106, 107, 116 Конституції; Ст. 5 Закону України «Про оборону України».
2. Про Положення про Міністерство України та Положення про Генеральний штаб Збройних сил України: Указ Президента України від 06.04.2011 р. № 406/2011. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/406/2011>.
3. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
4. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/661-15>.
5. Про національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
6. Про національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.
7. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1052. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF>.

Крыштанович М. Ф. Механизмы государственного управления относительно правового обеспечения безопасности граждан

В статье раскрыта роль механизмов государственного управления относительно нормативно правового обеспечения безопасности граждан Украины. Проведен анализ актуального состояния модернизации механизмов государственного управления относительно обеспечения общественной безопасности граждан. Проанализированы направления и задачи ее последующего развития. Значительное внимание уделено трансформации механизмов государственного управления относительно повышения уровня защищенности граждан относительно обеспечения внутренней безопасности страны.

Ключевые слова: национальная безопасность, внутренняя безопасность, общественная безопасность, механизмы государственного управления, общество, Украина.

Kryshtanovych M. Mechanisms of public administration on the legal enforcement of citizens' security

The article is devoted the role of public administration mechanisms in the legal and regulatory security of Ukrainian citizens is revealed. The current analysis of the state of modernization of the mechanisms of public administration concerning the provision of public safety of citizens has been carried out. Directions and tasks of its further development are analyzed. Considerable attention is paid to the transformation of the mechanisms of state administration in order to increase the level of protection of citizens in ensuring the internal security of the country.

Key words: national security, internal security, public safety, mechanisms of public administration, society, Ukraine.